

22-24 Eylül 2002
İstanbul - Türkiye

6. Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu

Risale-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlâk



22-24 Eylül 2002
İstanbul - Türkiye

6. Uluslararası Bediüzzaman Sempozyumu

Risale-i Nur Işığında Küreselleşme ve Ahlâk

Danışman:
Prof. Dr. Faris Kaya

Editör:
Abdullah Albayrak

Tashih:
Orhan Güler

Mizanpaj:
Ömer Demirtaş

Kapak:
Mesut Sarı

Üretim Sorumlusu:
Ali Osman Macit

ISBN: 975-269-020-3

Baskı: Temmuz-2004

Baskı-Cilt:
Nesil Matbaacılık
Sanayi Cd. Bilge Sk. No: 2
34196 Yenibosna / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25 pbx

NESİL YAYINLARI

Sanayi Cd. Bilge Sk. No: 2 Yenibosna
34196 Bahçelievler / İstanbul
Tel: (0212) 551 32 25 pbx
Faks: (0212) 551 26 59

İnternet: www.nesil.com.tr
e-posta: nesil@nesilyayinlari.com



© Fikir ve Sanat Eserleri Yasası gereğince bu eserin yayın hakkı anlaşmalı olarak Nesil Basım Yayın'a aittir. İzinsiz, kısmen ya da tamamen çoğaltılıp yayınlanamaz.

Said Nursî'nin Batı Medeniyetine Bakışı

Dr. Muhammed Binthile*

Said Nursî geçen yüzyılın ortalarında Batı medeniyeti mühendislerinin, Batılı esasları, fikir ve iktisat kurallarını küreselleştirme çabasında olduklarının farkına vardı. Yeryüzünü herkesin birbirini tanıdığı, günah için ittifak ettiği ve sabah akşam gazetelerin lüzumsuz haberleri ile meşgul olduğu küçük bir köy haline sokan, medeniyet-i sefihedir; onun fikri, iktisadi ve içtimai usulleri ve öğretileridir. Küre-i arzı bir köy şekline sokan şu medeniyet-i sefiheyle gaflet perdesi pek kalınlaşmıştır. Tâdili, büyük bir himmete muhtaçtır. Ve keza, beşeriyet ruhundan dünyaya nâzır pek çok menfezler açmıştır. Bunların kapatılması, ancak Allah'ın lütfuna mazhar olanlara müyesser olur.¹ Batı, gelişmiş medya araçlarını kullanmak sureti ile yıkıcı ve yakıcı ahlak anlayışını dünya ulusları arasında yaymaya çalışmakta, bu doğrultuda her türlü yanıltıcı aracı kullanmaktan kaçınmamaktadır. Böylelikle insanlığı kendi sultanı ve idaresi altında köleleştirmek istemektedir.

Bu noktada güvenilir bir nasihatçi konumunda olan Said Nursî, müminleri güçlü iman, derin bilgi ve ince irfan silahını kullanmaya çağırır. Çünkü böyle bir mümin, Batının oyunlarının ve entrikalarının farkında olur; onun ağına düşmez; cereyanına kapılarak kulüp eğlencelerine, meyhane işretlerine bulaşmaz.

Said Nursî buradan hareketle Batı medeniyetinin temellerini ve usullerini tahlil etmeye, fikri ve felsefi dayanaklarını çürütmeye özen göstermiş; Batı medeniyetinin olumsuz yönlerini ve kültürel sapmalarını açıklamıştır. Bu sebeple Batı

* **Dr. Muhammed Binthile:** Fas Agadir Üniversitesinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

¹ RNK, s. 1328.

medeniyetinin olumsuz yönlerini ve kültürel sapmalarını açıklayarak esaslarını ve usullerini tahlil etmeye, felsefî ve fikri dayanaklarını tenkit etmeye özen gösterir.

A) Başkasını Tenkitten Önce Kendini Düzelt:

1- Teemmülkar Bir Uyanış:

Said Nursî, Batı felsefesini sefihlikle yargılamadan önce Avrupa felsefelerinden kendine bulaşan izlerden kendini arındırır. Bunu da hayatında yeni bir sayfa açma olarak değerlendirir ve şöyle der: “Şu noktada, Avrupa fûnunu ve medeniyeti, Eski Said’in fikrinde bir derece yerleştiği için, Yeni Said harekât-ı fikriyede seyrettiği zaman, Avrupa’nın fûnun ve medeniyeti o seyahat-i kalbiyede emrâz-ı kalbiyeye inkılâp ederek ziyade müşkilâta medar olduğundan, bilmeceburiye, Yeni Said zihnini silkeleyip, muzahraf felsefeyi ve sefih medeniyeti atmak isterken, kendi ruhunda Avrupa’nın lehinde şahadet eden hissiyât-ı nefsanîyeyi susturmak için, Avrupa’nın şahs-ı mânevîsi ile bir cihette gayet kısa, bir cihette uzun, gelecek muhavereye mecbur olmuştur.”¹

Eski Said, felsefî düşünceye ve de onun ilmi kurallarına hayranlıkla bakmakta; bunun varlığın gerçeğini anlamasına, anlayış ve analiz kabiliyetlerinin gelişmesine, yeni icat ve buluşlara katkı sağlamaya yardımcı olacağını düşünmekteydi. Ancak daha sonraları bu düşüncesinde aldandığını, soyut ve rasyonalist bir araştırmacı kalıbının kendisine elverişli olmadığını gördü. İrfanî ve vicdanî ihtiyaçlarını karşılamaktan aciz olduğunu idrak etti. Said Nursî’nin hayatındaki bu köklü değişime ilmi kemali, engin tecrübesi ve yoğun düşünceleri yön vermiştir.

Said Nursî’nin hayatı ilmî, siyâsî ve eğitimel hareket yoğunluğu içinde geçmiştir. Engin bir eğitim ve öğretim tecrübesi yaşamış, gurbet hayatını tatmış, yolculuklar yapmış, sömürgecilere karşı cihat etmiş, terbiye ve tevcih faaliyetleri olmuş, telif ve üretme çalışmalarında bulunmuş, sıkıntılara ve imtihanlara maruz kalmıştır. Bütün bunlar, düşüncesinin ve idrakinin olgunlaşmasına, basiretinin açılmasına ve zekasının güçlenmesine yardımcı olmuştur. Nihayet kendi yolunu gayet açık bir şekilde önünde görmüştür. Allah Teala’ya iman, O’nun rahmet esintilerine ve esma-i hüsnasının tecellilerine yakın olmak, dünya ve ahiret saadetini temin edecek yegane vasıta. Bir yerde bu hakikati şöyle dile getirir:

“Hem iman, nazar-ı gaflete ömür ağacının başında cenaze şeklinde görünen tek meyvesi cenaze olmadığını, belki ebedî bir hayata mazhar ve ebedî bir saadete namzet olan ruhumun, eskimiş yuvasından, yıldızlarda gezmek için çıktığını biilmelyakîn gösterdi.”²

Said Nursî’de gerçekleşen bu derin değişikliğin önünde durabilecek hiçbir şey yoktu. Kalbi iman ile yoğrulmuş; vicdanî yoğun bir şekilde Allah Teala’ya kavuşmak arzusu ile yanıp tutuşmuş, rabbani işrakata nail olma, Allah Teala’nın rahmet esintileri ile nimetlenme duygusu kendisini kaplamıştı. Artık ihtiyarlık kı-

¹ RNK, s. 649.

² RNK, s. 705.

vılcımlarının başına üşüştüğünü görmüş, hayat sayfasından birçok olay gelip geçmişti. Osmanlı Devletinde ve halkında yaşanan derin siyasi değişiklikleri de yakından yaşamıştı.¹ Birtakım yıkıcı sadmeleri ile beraber insanlarla olan ilişkilerine bakınca en yakınlarından bile sadakatsizlik ve vefasızlık gördüğünü idrak etti.²

Kabrin nidasını işittiğinde artık tamamen anlamıştı ki, kurtuluş yolu, nihayet fesada uğrayacak şeylere bağlanmakta değildir. Bir gün gelip fani olacak şahıslara da bağlanmak mümkün değildir. Bitip tükenecek olan dünya lezzetlerine dalmak da akıl karı değildir. Kurtuluş ancak, Allah Teala'ya bağlanmaktır. Böylelikle mümin, saadet dolu bir hayata kavuşur, güzel işler yapmaya muktedir olur. Bu durumda kabri aydınlanır, ruhu ferah bulur, ahirette rabbine kavuşmaya mutmain olur.

Bu nedenlerle Said Nursî, hayatının bu yeni safhasında ebedi hayatı ve sonsuz mutluluğu kazandıracak olan imana ağırlık vermekle yetinmenin gerekli olduğuna kanaat getirdi. Ruhun gıdasının iman olduğunu biliyordu. Dünyevi lezzetleri, siyasi çekişmeleri terk etti, maksadını lekeleyecek, asil hedefini karalayacak her türlü hareketten uzak durdu. Ülkesinin insanların ilmine değer verdiklerini, rehberliğini kabul ettiklerini, dini anlamada yönlendirmelerine değer verdiklerini görünce bu hassasiyeti daha da artmış oldu.³

2- Felsefenin Çöküşü:

Said Nursî, kendisini çok ince bir elekten, bilgilerini derin bir süzgeçten geçirir. Görür ki, iman metodu ile felsefe metodu arasında büyük bir uçurum bulunmaktadır. Kendi durumunu yirmi altıncı Lem'a da şöyle ifade eder:

“O vakit, her şeyden evvel, eskiden beri tahsil ettiğim ilme müracaat edip, bir teselli, bir rica aramaya başladım. Maatteessüf, o vakte kadar ulûm-u felsefeyi ulûm-u İslâmiye ile beraber havsalama doldurup, o ulûm-u felsefeyi, pek yanlış olarak, maden-i tekemmül ve medar-ı tenevvür zannetmiştim. Halbuki, o felsefi meseleler ruhumu çok fazla kirletmiş ve terakkiyât-ı mâneviyemde engel olmuştu. Birden, Cenâb-ı Hakkın rahmet ve keremiyle, Kur’ân-ı Hakîmdeki hikmet-i kutsiye imdada yetişti. Çok risalelerde beyan edildiği gibi, o felsefi meselelerin kirlerini yıkadı, temizlettirdi.”⁴

Said Nursî, eğitim gördüğü yıllarda felsefi araştırma usul ve yöntemleri üzerinde çalışmalar yapıyordu. Hem Yunan felsefesine hem de Müslümanların Batı düşünce metotları üzerindeki katkılarına karşı hayranlık duyuyordu. İnsan aklının, varlığın ve hayatın hakikatini kavrayabilmek için bunlara ihtiyacının olduğuna inanıyordu. Felsefe, gösterişli kavramları, yerleşik usulleri ve vurucu ifadeleri ile onu büyülemişti. Henüz felsefenin tutarsızlığını, hakikatleri yorumlamaktan

¹ Ankara kalesinin tepesinde geçirdiği teemmül dolu hatıraları için bkz, RNK, s. 705.

² RNK, s. 710.

³ RNK, s. 374 vd.

⁴ RNK, s. 711.

aciz olduğunu anlayamamış, felsefe bataklığına girdiğini idrak edememişken, felsefe kevnî hakikatleri anlamasının önüne set çekmiş, ruhunu kara bir perde ile örtmüş; fikri ve içtimai birçok olayı tahlil etmesine, insanın dünya ve ahiret saadetini kazandıran düşünceleri bulmasına mani olmuştu. Bütün bunlardan kurtulmak için yoğun bir zihinsel çaba, derin bir ruhi performans sergilemesi gerekiyordu. Öyle de yaptı: “Ezcümle, fûnun-u hikmetten gelen zulûmat-ı ruhiye, ruhumu kâinata boğduruyordu. Hangi cihete baktım, nur aradım; o meselelerde nur bulamadım, teneffüs edemedim. Tâ, Kur’ân-ı Hakîmden gelen *Lâ ilâhe illâ Hû* cümlesiyle ders verilen tevhid, gayet parlak bir nur olarak, bütün o zulûmatı dağıttı; rahatla nefes aldım. Fakat nefis ve şeytan, ehl-i dalâlet ve ehl-i felsefeden aldıkları derse istinad ederek akıl ve kalbe hücum ettiler. Bu hücumdaki münâzarât-ı nefsiye, lillâhilhamd, kalbin muzafferiyetiyle neticelendi. Çok risalelerde kısmen o münazaralar yazılmış. Onlarla iktifâ edip, burada yalnız binde bir muzafferiyet-i kalbiyeyi göstermek için, binler burhandan bir tek burhan beyan edeceğim. Tâ ki, gençliğinde hikmet-i ecnebiye veya fûnun-u medeniye namı altındaki kısmen dalâlet, kısmen mâlâyâniyat meseleleriyle ruhunu kirletmiş, kalbini hasta etmiş, nefisini şımartmış bir kısım ihtiyarların ruhunda temizlik yapsın; tevhid hakkında şeytan ve nefsin şerrinden kurtulsun.”¹

3- Yirminci Yüzyılın Gazalî’si Doğuyor:

Hicri 495’te vefat eden Şeyhülislam Gazalî’nin felsefeye karşı yaşamış olduğu tecrübenin yirminci yüzyılda da Bediüzzaman Said Nursî eliyle yenilenmesini Allah Teala’nın bir takdiridir. Gazalî’nin bizzat kendisi felsefecilerin görüşlerinin yanlış olduğunu beyan etmekteydi: “Felsefeciler, hangi gruptan olurlarsa olsunlar hepsi kafir ve dinsizdirler.”² Gazalî, felsefecilerin görüşlerini ve metotlarını kritik ettiği değerli eseri “Tehafütü’l-Felâsife” kitabını, felsefenin açmazlarını ve tutarsızlıklarını açıklamaya tahsis etmişti. Uzun araştırmalar ve derin düşüncelerin sonucunda ise Allah Teala yolunun gerçek yolcularının sufiler olduğu kanaatine ulaşmıştır. Der ki: “Sufiyenin imanı kalplerde yerleştirmeye yönelik usulleri, zikirle kalbi tezkiye etmeleri ve ibadetlerde yoğunlaşmaları, şeriata uygun gerçek hakikate ulaşmalarına yardımcı olmuştur. Onların yolu en doğru yol, ahlakları en güzel ahlaklardır.”³

Said Nursî ise tarikatın gayesi ve hedefi ile ilgili şöyle der:

“Tarikatın gaye-i maksadı, marifet ve inkişaf-ı hakaik-i imaniye olarak, Mirac-ı Ahmedînin (a.s.m.) gölgesinde ve sâyesi altında kalb ayağıyla bir seyr ü sülûk-i ruhanî neticesinde, zevkî, hâlî ve bir derece şuhudî hakaik-i imaniye ve Kur’âniyeye mazhariyet; “tarikat,” “tasavvuf” namıyla ulvî bir sırr-ı insanî ve bir kemâl-i beşerîdir.”⁴

¹ RNK, s. 711.

² Ebu Hamid el-Gazalî, el-Münkizü mine’d-Dalâl, Beyrut, 1969, s. 9.

³ age, s. 10.

⁴ RNK, s. 561.

Said Nursî, bu görüşü ile Gazali'nin yolundan gider ve onu peygamber varisi olarak kabul eder.¹ Onun bilgisi ve hikmeti ile aydınlanmanın gerekliliğine inanır.² Gazali'ye karşı beslemiş olduğu büyük saygı sebebi ile Gazali'nin görüşlerinin rehber kabul edilmesini ister: "Risale-i Nur ve şakirtlerinin bir üstadı olan Hüccetü'l-İslâm ve benî Hazret-i Ali ile bağlayan yegâne üstadımı beğenmemek değil, belki bütün kuvvetleriyle onların takip ettiği mesleği ehl-i dalâletin hücumundan kurtarmak ve muhafaza etmektir."³

B) Hristiyanlık, Batı Kültürüne Yararlı Olmuştur:

Said Nursî'ye göre Avrupa medeniyetinde gördüğümüz bilimsel gelişmelere Hristiyanlık düşüncesinin bazı katkıları olmuştur. Nursi medeniyet eleştirmesinde Avrupa'nın beşeriyete faydalı olan bölümünü ayrı tutmuştur: "İsevîlik din-i hakikîsinden aldığı feyizle hayat-ı içtimaiye-i beşeriyeye nâfi san'atları ve adalet ve hakkaniyete hizmet eden fünunları takip eden Avrupa'yı tenkit etmiyorum."⁴ Hristiyan kültürünün olumlu yönlerinden bahsederken muhtemelen İncil'de geçen, insanları hakka bağlılığa, zayıflara yardıma, barışa, insanlara faydalı olmaya ve bağışlayıcı olmayan çağırın ifadelere atıfta bulunmaktadır.⁵ Bu açıdan Said Nursî, "Hristiyanlıkta insan hayatının gelişimine ve ilerlemesine katkıda bulunabilecek hiçbir şey yoktur" diyen İslam alimlerinden ayrılmış olmaktadır.⁶ Diğer yandan Said Nursî, Batının bir yandan teknik ve akademik gelişmeler kaydederken diğer yandan dine karşı bir tutum takınmadığını, Hristiyanlık öğretilerini terk etmediği kanaatinde olduğunu şöyle ifade eder:

"Evvelâ, Avrupa dinine sahiptir."⁷ "Nokta-i istinattır. Evet, her bir Hristiyan, başını kaldırıp, müteselsil ve mütedahil maksatların birine el atsa, arkasına bakar ki, istinat edecek, kuvve-i mâneviyesine daima imdat edip hayat verecek, gayet kavî bir nokta-i istinat görür. Hattâ en ağır ve büyük işlere karşı mübarezeye kendinde kuvvet bulur."⁸

Said Nursî, Avrupa devletlerinin Hristiyanlık propagandası için yeryüzünün muhtelif yerlerindeki hemcinslerine yapmış oldukları maddî ve manevî yardımları, Batının İslam âlemine karşı girişmiş olduğu askeri hegemonyanın bir parçası ve de Haçlı seferlerinin bir devamı olarak görür.

Burada şunu da ifade etmek gerekir ki, Said Nursî'nin, Batı kültürünün

¹ RNK, s. 478.

² RNK, s. 564.

³ RNK, s. 1638.

⁴ RNK, s. 648.

⁵ Bu tür öğretiler için bkz, Matta incili, Beşinci İlah.

⁶ Bu görüşte olanlardan bazıları şunlardır:

Reşid Rıza, Şübehâtü'n-Nâsârâ ve Hüccetü'l-İslâm, s. 17; Mevdûdî, Nahnu ve'l-Hadâretü'l-Garbiyye, s. 41-42; Seyyid Kutup, Hasâisu't-Tasavvurü'l-İslâmî, s. 79.

⁷ RNK, s. 499.

⁸ RNK, s. 2053.

Hristiyanlık düşüncesinden istifade ettiği görüşünde olması, Hristiyanlık inanç sistemini doğru gördüğü anlamına gelmez. Zira papazların İncil’i nasıl tahrif ettiklerinden açıkça bahseder.¹ Hristiyan akidesindeki nübüvvet anlayışının yanlışlığına değinir. “Hristiyanlık ise ‘velediyet’ fikrini kabul ettiği için, vesâit ve esbaba bir kıymet verir, enâniyeti kırmaz. Adeta rububiyet-i İlâhiyenin bir cilvesini azizlerine, büyüklerine verir.”² “Şimdiki Hristiyanlık dini ise velediyet akidesini kabul ettiği için, vesait ve esbaba tesir-i hakikî verir. Din namına enâniyeti kırmaz; belki ‘Hazret-i İsâ Aleyhisselâmın bir mukaddes vekili” diye, o enâniyete bir kutsiyet verir.”³

Said Nursî bir yandan bu ifadeleri kullanırken, diğer yandan Allah Teala’nın peygamberi İsa (as)’ın getirmiş olduğu, İslam’ın tevhit inancı ile bağdaşan gerçek Hristiyanlık ile Allah Teala Hazretlerine beşeri sıfatlar yakıştıran, Allah Sübhanehü ile kulları arasında doğrudan bir bağı ifade eden halis kulluğa dil uzatan kilise Hristiyanlığını birbirinden ayırmaya özen gösterir.

C) Batı Medeniyeti, Maddeci bir Medeniyettir:

Said Nursî, Batı medeniyetini tanımlarken şöyle der:

“Felsefe-i tabiiyenin zulmetiyle, medeniyetin seyyiâtını mehâsin zannederek beşeri sefâhete ve dalâlete sevk etmiş ve bozulmuştur.”⁴ Avrupa düşüncesi, dinin varlık düşüncesini anlamaktan sapmıştır. Birçok Batılı düşünür, tabiatın kendi kendini var ettiğine veya bir tesadüf eseri var olduğuna inanmaktadır. Tabii zenginlikleri ve beşer icatlarını da hayatın maddi yönünün, insandaki şehvani duyguların hizmetine vermeye çalışmışlardır. Said Nursî, Batı akademilerinde ve enstitülerinde miladi 16. yüzyıldan beri hakim olan bu felsefî düşünceye dikkatleri çeker. Bu akım, varlık hakikatlerini ve özelliklerini tahlil etmede kendine ölçü olarak matematik, fizik ve biyoloji teorilerini esas almakta; bunlar vasıtası ile neticelere ulaşmak için de laboratuvar ortamlarında hassas deneylere, tamamen maddi ve görsel verilere dayanmakta ve Hristiyanlığın dini tasavvurlarına hiçbir ehemmiyet vermemekteydi. Bu düşünce, peşinden dinin akla boyun eğmesini, Allah ile kulları arasında bir bağ olmadığını, hayatı düzenleyen kurallara Allah’ın karışamayacağını savunan aydınlık akılcı akım düşüncesini doğurmuştur.⁵ Ne var ki, durum bununla sınırlı kalmamış, 19. yüzyılın başında Batı düşüncesi dine ve akla karşı tabiatı kutsal görmüş, gayba dayalı dini bilgileri alay konusu yapmıştır. Zira seküler düşünceye göre bu bilgiler sembolizme boğulmuş,

¹ RNK, s. 1130.

² RNK, s. 501.

³ RNK, s. 558.

⁴ RNK, s. 643.

⁵ Rene Decartes, aydınlanmacı düşünce akımının en önemli prensibinden şöyle bahseder:

“Aydınlanmacı felsefenin Lahut’tan önce Allah’a ve Ruhul-Kuds’e dair olan iki soruya cevap bulması gerekir.”

Alıntı için bkz, el-Fikru’l-Avrubiyi’l-Hadis, Franklin Pawmer, trc, Ahmed Hamdi Mahmud, Mısır, 1887, s. 61.

realitede ve dış dünyada mevcut hissedebildiğimiz gerçek bilgi ile çelişmektedir.¹ Bunun peşinden gelen Marksist felsefe ise maddeyi kutsamış, kainatın bir yaratıcısı olduğunu inkar etmiştir. Dini insanlık için bir afyon, toplumda zulmün yerleşmesi için bir araç kabul etmiştir.²

Bunların neticesinde de maddeci tabiatçı akımlar, Avrupa düşüncesinde hakim görüşler haline gelmiştir. Bunun bir sonucu olarak da insanlığın ilerlemesini insanın maddi ihtiyaçlarını karşılamak olarak gören; onun ahlaki yönüne, namusun korunması ve adaletin egemen olması noktalarına değer vermeyen çağdaş sistemler doğmuştur. Said Nursi bu Avrupa'ya şöyle seslenir:

“Ey küfür ve küfrânı dağıtıp neşreden bedbaht ruh! Acaba, hem ruhunda, hem vicdanında, hem aklında, hem kalbinde dehşetli musibetlerle musibettede olmuş ve azâba düşmüş bir adamın, cismiyle zâhirî bir surette, aldatıcı bir ziynet ve servet içinde bulunmasıyla saadeti mümkün olabilir mi? Ona mes’ut denilebilir mi?”³

Said Nursî'ye göre insanın dünyevi ve uhrevi saadeti, Allah Teala'ya güçlü bir iman ile, O'nun bütün evrenin rabbi olduğunu kabul etmekle, öğretilerine ve talimatlarına bağlanmakla mümkündür. İnsandaki ruhi yönün beslenmesi, güvene kavuşması ve psikolojisinin rahatlaması için bu gereklidir. Bu da ancak kalbin tasfiye edilip, Allah Teala sevgisi ile dolması; zikirle, şükürle ve güzel ibadetle meşgul olması ile mümkündür. Batı insanı, bu rabbanî esintilerden ve rahmanî işrakattan mahrum olduğu için kalbi kararmış, vicdanı kirlenmiş, her yönden bir darlık onu sarmıştır. Ne var ki, Avrupa gerçek hastalığının sebeplerini anlamak ve tedavisi cihetine gitmek yerine, kendisini hepten yok edecek şeyleri aramaya koyulmuştur.

Avrupalı, dünyevi şehvetlere ve nefsin isteklerine kandı; yeme, içme ve cinsellik gibi şeyleri kutsayan hayvani hayata düşmeyi tercih etti. Namus, temizlik ve üstün ahlak gibi kavramlara ters azgın, kural tanımaz bir düşünce akımından etkilendi. İçindeki boşluğu, ruhundaki kaybı görünce de teselliye şarap fıçılarındaki, uyuşturucu partilerinde bulmaya kalktı. Rezilliğin ve ahlaksızlığın kol gezdiği kulüplerde dans alemlerine dalarak düşüncesini söndürmeye, aklını meşgul etmeye ve hayatı durdurmaya çalıştı. Nihayet alkolizmin bataklığına düştü, cinsel sapıklıklara yuvarlandı, hayatın ve mutluluğun tadını kaybetti. Eğlencesi ahmaklık, medeniyeti sefihlik, terakkisi ise pişmanlık oldu.

Batı, terakki, medeniyet ve hayata akılcı bakış ile bütün tasavvurlara, ahlaka, adetlere ve her isteğini yapmasına engel olacak değerlere karşı devrim yapmayı birbirine paralel olarak düşünmüştür. Hatta kendisini yaratan ve insan olarak meydana çıkaran rabbini bile inkar cihetine gitmiştir. Ne var ki, böyle yaparken maddeye tapıtığını, menfaatçiliği kutsadığını ve de eşyaya tazim ettiğini fark edememiştir. Ne yazık ki, uyuşturucunun ve içkinin kulu olmuş, bunların çirkin

¹ Tarihü'l-Felsefeti'l-Garbiyye, Bertrand Russell, trc, Muhammed Fethi Şunyı, Mısır, 1977, 19. Yüzyıldaki Fikri Akımlar Bölümü.

² age, Karl Marks bölümü.

³ RNK, s. 644.

ve pis uzantılarından da kurtulamamıştır: “Medeniyet-i garbiye-i hâzıra, semavî dinleri tam dinlemediği için, beşeri hem fakir edip ihtiyacı ziyadeleştirmiş. İktisat ve kanaat esasını bozup israf ve hırs ve tamahı ziyadeleştirmeye, zulüm ve harama yol açmış.”¹ Ağına düşmüş olanı ise bir daha faziletli işlerle meşgul olmaya, güzellikleri yaşamaya bırakmamıştır. Said Nursî, maddeci tabiat düşüncesinin Avrupa düşüncesinde hatta insan düşüncesinde, meydana getirdiği derin uçurumu gidermek için bu akımın temellerini çürütmeye çalışır: “Elhasıl, tabiiyyunların, mevhum ve hakikatsiz, tabiat dedikleri şey, olsa olsa ve hakikat-i hari-ciye sahibi ise ancak bir san’at olabilir, sâni olamaz. Bir nakışdır, nakkaş olamaz. Ahkâmdır, hâkim olamaz. Bir şeriat-ı fitriyedir, şâri’ olamaz. Mahlûk bir perde-i izzettir, hâlık olamaz. Münfail bir fitrattır, fâtır bir fâil olamaz. Kanundur, kudret değildir, kadîr olamaz. Mistardır, masdar olamaz.”² Said Nursî, tabiatı ilahlaştırmayı ve maddeyi kutsamayı, varlıkta kendini gösteren bir çok insani hakikatleri inkar etmenin bir neticesi olarak görür. Zira alemin yaratılışı, bir denge dahilinde korunması, mahlukatın yaratılışının büyüklüğü, mükevvenatının ve de şekillerinin tenevvüü kat’î bir şekilde gösteriyor ki, mahlukat kendi kendini var etmiş ve ya tesadüfen meydana gelmiş olamaz. Çünkü tarafgirane ve şehvetine bağlı düşünceden kurtulmuş olan akl-ı selim sahibi bir insan, kainatı düşündüğünde, bu kainatı çekip çeviren, bütün kemal sıfatları muttasıf ve her türlü noksan sıfatlardan münezzeh bir yaratıcının olduğunu, Cenab-ı Hakk’ın varlığını idrak eder. İslam alimlerinin, alemin bir yaratıcıya muhtaç olduğunu ispat ederken kullandıkları delilleri Said Nursî de kullanır. Bu deliller, bazılarının kevnî ayetlerin delilleri olarak gördükleri, icat delili, düzen\intizam delili ve de denge\tevazün delilidir.³ Diğer yandan Said Nursî, kalam alimlerinin kullanmış oldukları “*hüdûs*” delilin, alemin bir yaratıcısının olmasının zorunlu olduğunu teyit için kullanmaktadır.⁴

Yaratılışına, ölümüne, hilkatine, meydana gelmesine, mutluluğuna, mutsuzluğuna, rızıkına, kaderine ve başka işlerine kendi bakamayan; bütün bu işler iradesi dışında cereyan eden bir kimsenin, teslim olmaktan ve bütün bu işlerini gören zata itaat etmekten başka yolu olamaz. Bütün bu işleri gören, Allah Sübhanehü’dür. Avrupa’nın buna boyun eğmemesinin sebebini Said Nursî şöyle belirtir:

“Seni bu hataya atıp bu vartaya düşüren, bir gözlü dehândır. Yani, harika, menhus zekândır. O kör dehân ile, her şeyin hâlıkı olan Rabbini unuttun, mevhum bir tabiata isnad ettin, âsârını esbaba verdin, o Hâlıkın malını bâtıl mâbud olan tâğutlara taksim ettin.”⁵

Batının maddeci düşünce girdaplarında şüphelere düşmesi, ancak sapıklığını artırmıştır. Şu bir gerçektir ki, sebepleri ve müsebbepleri kontrol eden, illetleri ile

¹ RNK, s. 1851.

² RNK, s. 682.

³ Ebu Hanife’nin el-Fıkhu’l-Ekber kitabının 17-18. sayfalarına bakılabilir.

⁴ Eş’arî, Mâtüridî ve Mu’tezilî bütün kelimacılar, alemin sonradan olma olduğunu ispat noktasında “*hüdûs*” delilini kullanmaktadırlar.

⁵ RNK, s. 644.

neticeleri birbirine rabt eden, Allah Sübhanehü'dür. İster fizik ister matematik ister kimya isterse de biyoloji kanunları olsun bütün bunların içeriklerini ve mükevvenatını bir düzen ve ölçü içinde yaratan, Allah Teala'dır.

D) Batı Medeniyeti, Irkçı ve Çatışmacı Bir Medeniyettir:

Said Nursî, sağlam bir beşer toplumunda kardeşlik ve eşitliğin öneminin farkındadır. Ancak Batı sosyal sistemlerini tahlil ettiğinde aksini görür: “Meselâ, şahıslar, cemaatler muârazasından âciz kaldıkları Kur’ân’a karşı, bütün nev-i beşerin ve belki cinnîlerin de netice-i efkârları olan medeniyet-i hazıra, Kur’ân’a karşı muâraza vaziyetini almıştır; i’câz-ı Kur’ân’a karşı, sihirleriyle muâraza ediyor.”¹ Said Nursî’ye göre Batıda orman kanunları egemendir. “Malı, mevkii ve nesebi ile güçlü olanın zayıf ve yoksullara karşı iktidarı söz konusudur. Artık Batıda fertler, cemaatler ve partiler arasında yaygın olan konuşma dili, karşılıklı menfaatler üzerine kuruludur” der. Kendi menfaatine olan, başkalarının ve hatta bazı güzel ahlaki değerlerin aleyhine de olsa durum değişmemektedir. Batı birtakım güzel değerleri ve de temiz ilişkileri kaybetmek pahasına da olsa şahsi menfaatlerin, servetlerin ve de hedeflerin yarış alanı kabul edildiği bir çatışma ortamına girmiştir. Said Nursî bu noktada Batı düşüncesinin oluşumuna katkıda bulunmuş olan hegelist felsefe gibi *çatışma ilkesine* dayalı birtakım teorileri ve felsefeleri de hesaba katmaktadır.² Bu felsefeye göre insanlık medeniyet nizamı güçlü ile güçsüzün, *zıtlık ilkesine* uygun olarak çatışması üzerine kuruludur. Sonraları Marksist felsefe de bundan istifade ile insanlık sosyal ve ekonomik sisteminin toplum katmanları arasındaki çatışma üzerine kurulu olduğunu kabul etmiştir. İster insan olsun, isterse de herhangi bir canlı, *var olma ve iyi olanın hayatta kalma mücadelesi* ilkesi üzerine kurulu olan Darwinist düşünce de böyledir.³ Bu felsefelerin neticesinde enaniyet, Avrupa hayatına egemen olmuştur: “Ey ikinci, bozuk Avrupa! Senin çürük ve esassız esaslarının bir kısmı şunlardır ki: ‘En büyük melekten en küçük sineğe kadar her bir zihayat kendi nefesine mâliktir ve kendi zâtı için çalışır ve kendi lezzeti için çabalar. Onun bir hakk-ı hayatı var. Gaye-i himmeti ve hedef-i maksadı yaşamak ve bekasını temin etmektir’ diyorsun.”⁴ Batı insanı, fakirleri düşünmeksizin kendi servetini artırmayı düşünür. Yoksullarla ilgilenmeksizin kendi arzularını nasıl gerçekleştireceğinin peşinden koşar. Batıya göre iyi yaşam, zengin, güçlü, zeki ve şanslı kimselere mahsustur. Böyle olmayan kimselerin ayaklar altına alınmasının bir sakıncası yoktur. Bir kenarda ekmek kıyıları ve kendine atılanlarla yaşaması önemli değildir. Bu sebeptendir ki, Batıda kanaat ve iktisat esasları yerine israf ve sefihlik duyguları hakim olmuştur.⁵ Zira istekleri yerine getirmek ve servet toplamının sınırı yoktur. Batı insanının gözünü topraktan başka hiçbir şey doyuramaz.

¹ RNK, s. 183.

² bkz, Bertrand Russell, Tarihü'l-Felsefeti'l-Garbiyye, Hegel bölümü.

³ Age, s. 345.

⁴ RNK, s. 644.

⁵ RNK, s. 1851.

Said Nursî, Avrupa toplumlarında yaygın hale gelen enaniyetin, ırk ve dil ayırımı üzerine kurulu olan ulusçu söylemlerle beslendiği kanaatindedir. Bu ayrımcılık, yıkıcı ve yakıcı birçok savaşın çıkmasına da sebebiyet vermiştir. Çünkü: “Hem Avrupa milletleri şu sırada unsuriyet fikrini çok ileri sürdükleri için, Fransız ve Alman’ın çok şeâmetli ebedî adâvetlerinden başka, Harb-i Umumîdeki hâdisât-ı müthişe dahi, menfi milliyetin nev-i beşere ne kadar zararlı olduğunu gösterdi.”¹ Zira her ulus, kendi ulusunun en üstün olduğunu, kendi milletinin en değerli olduğunu, dilinin en yüce dil olduğunu iddia eder. Buna binaen de diğer ulusların ve milletlerin kendisine boyun eğmek zorunda olduğunu düşünür. Bu hedefini gerçekleştirmek için de askeri tedbirler de dahil olmak üzere her türlü çareye başvurur. Bu da haliyle kan dökülmesine, servetlerin heba ve de menfaatlerin heder olmasına sebep olur. Bu düşüncede olan insanlar, Allah Sübhanehü’nün onları birbirleri ile çekişmek, boğuşmak ve ırkları için savaşmaları için yarattığını zannederler. Tanışmak ve huzur içinde yaşamak için var edildiklerini unuturlar.

Bu konu ile ilgili olarak Said Nursi şöyle der: “Fısk çamuruyla mülevves olan medeniyet, insanları da o çamurla telvis ediyor. Ezcümle: Riyâyâ şan ve şeref namını vermiş; insanları da o pis ahlâka sevk ediyor. Hakikaten insanlar o riyâyâ öyle alışmışlar ki, şahıslara yaptıkları gibi, milletlere, hattâ unsurlara bile yapıyorlar. Gazeteleri o riyâyâ dellâl, tarihleri de alkışçı yapmışlardır. Bu yüzden şahsî hayatlar “hamiyet-i cahiliye” unvanı altında unsurî hayatlara fedâ edilmektedir.”² Batı insanındaki milliyetçilik duygusu, gösteriş hastalığını doğurmuştur. Bu da yanıltıcı propagandaya, yalancı gösterişe ve çirkin sürtüşmelere insanı köle etmiştir. Bu uğurda diğer ulusların ve milletlerin açıklarını ve eksiklerini bularak onları rezil etme düşüncesi, kendisini kaplamıştır. Kendisine gelince ise zayıf noktalarını, tutarsızlıklarını saklamaya; sahip olduğu imtiyazları ve öncelikleri de şişirerek takdim etmeye çabalamıştır. Bunu yaparken de yalan övgüyü, riyâyâ sanat edinmiş çıkarperest kalemlere ve yayınlara dayanmışlardır. Netice olarak Batılı insanın kimliği, enaniyet, ırkçılık ve riya ile oluşmuştur. Asaletli fitratı kaybolmuş ve samimi çabaları bitmiştir.

E) Batı Medeniyetini Taklitten Sakınmak:

Said Nursî, Müslümanların Batı medeniyetini taklit etmelerinin farkına varmış ve buna işaret etmiştir: “Ey bu vatan gençleri! Frenkleri taklide çalışmayınız. Âyâ, Avrupa’nın size ettikleri hadsiz zulüm ve adâvetten sonra, hangi akılla onların sefahat ve bâtıl efkârlarına ittibâ edip emniyet ediyorsunuz? Yok, yok! Sefihâne taklit edenler, ittibâ değil, belki şuursuz olarak onların safına iltihak edip kendi kendinizi ve kardeşlerinizi idam ediyorsunuz. Âgâh olunuz ki, siz ahlâksızcasına ittibâ ettikçe, hamiyet dâvâsında yalancılık ediyorsunuz. Çünkü şu surette ittibânız, milliyetinize karşı bir istihfaftır ve millete bir istihzâdır.”³ Said Nursî, şiddetli bir şekilde tantanalı Batı hayatının gösterişine ve de alımlı ziyetlerine

¹ RNK, s. 449.

² RNK, s. 1342.

³ RNK, s. 646.

aldanmaktan sakındırmaktadır. İslâm alimleri de Said Nursi gibi ittifakla, aslı ve esası şeriatı muhalif ve de insanın dünya ve ahiret saadeti gerçekteşirmeye yönelik şeriat öğretilerine ters birtakım düşünce ve fikirleri körü körüne taklit etmenin batıl olduğunu söylemişlerdir. Allah Teala, insana akıl nimetini vermiştir ki, şahsiyetsiz ve sorumsuz bir asalak olmasın. Said Nursî'ye göre, Müslümanların birtakım iğrenç işlerinde, kafirane görüşlerinde sömürgeci Batılıları taklit etmeleri, Müslüman Türk ulusuna besledikleri kine rağmen onlara teslim olmak, zulümlerine boyun eğmek, hile ve desiseye dayalı galibiyetlerini kabul etmek anlamına gelir. Said Nursî'ye göre sömürülenler, sömürgeciler gibi düşünüp yaşama-ya başlayınca sömürüye karşı baş kaldıramazlar.¹

Said Nursî, sömürgeciliğin sadece askeri alanlarda olmadığını, düşünsel alanda da sömürgeciliğin yapıldığı görüşündedir. Düşüncel alandaki sömürgecilik, ulusların kimliklerini yok etmeyi, onları basit işlerle ve adi meşguliyetlerle oyalamayı hedefler. Bir diğer sömürge alanı da ekonomi olup, sömürgeci ülkeler kendi tüketim mallarını ve sınai ürünlerini sömürgeleri altındaki uluslara pazarlarlar, böylelikle de medeniyet ve teknoloji aktarıcısı, gelişme ve kalkınmanın hamisi rolünü üstleniyormuş gibi yaparlar. Sömürge uluslar da onları karşılığın almaktan kaçınır, onların sömürü düzenlerine boyun eğler. Said Nursî, bu sömürgeci düşünceyi tenkit etmek sureti ile Türk toplumunda bunların oluşmasının önüne geçmek istemiştir. Malik b. Nebi, daha sonraki bir zamanda bu durumu "sömürülmeye yatkınlık" olarak adlandırmıştır.² Bunun neticesinde sömürülenler, köleleşmeye uygun ve elverişli hale gelmektedir.

Said Nursî'ye göre Müslüman'ın kendi inancını terk etmesine, Batılılaşma yandaşlarının fikirlerine kanmasına hiçbir sebep yoktur: "Şu dalâlet-âlûd ve sefa-hatperver medeniyetin şakirtleri ve idlâl edici sakîm felsefenin talebeleri, acip ihsasat ve pek garip tefer'unlukla sarhoş olmuşlar. Sonra gelip, desiselerle, Müslümanları, ecnebilerin âdâtına davet ve terk-i şeair-i İslâmiyeye teşvik ediyorlar. Halbuki, her şeairde nur-u İslâma bir şuur ve bir iş'ar vardır."³ Said Nursî'ye göre tabi olmanın ölçüsü, İslam'ın öğretilerine, değerli hedeflerine, rabbani şiarlara ve ruhani esintilere bağlılıktır. Batılılar dine ve dindarlığa yüz çevirdikleri sürece onların yoluna giren kimsenin mutsuzluk ve mahrumiyetten başka nasibi olamaz.

Said Nursî, Batılılaşma yandaşlarını susturmak ve Batı medeniyetinin temelini oluşturan hürriyet, eşitlik ve çağdaşlık ile bağdaşmaz olarak takdim edilen bir kısım şeriat hükümlerini açıklamak için yoğun çaba sarf eder. Çok eşliliğe karşı duranlara cevap olmak üzere der ki: "Madem hikmeten, hakikaten, izdivaç nesil içindir, nev'in bekası içindir. Elbette, bir senede yalnız bir defa tevellüde kabil

¹ RNK, s. 647.

² Malik b. Nebi, şöyle der:

"Müslümanların kendi hayat düzeylerini yükseltmek için ellerindeki imkanlarını etkin bir şekilde seferber etmemeleri, en azından geçici araçlarla dahi olsa buna çalışmamaları, zamanını bu uğurda harcamamaları, aksine fakirleşmeye ve değersiz bir kemiyet olarak görülmeye karşı rıza göstermeleri, sömürgeci güçlerin başarısını getirmektedir. İşte bunun adı, sömürülme yetkinliğidir." Vechetü'l-Alemî'l-İslâmî, trc. Abdussabur Şahin, s. 95-96, Dımaşk, 1986.

³ RNK, s. 1378.

ve ayın yalnız yarısında kabil-i telâkkuh olan ve elli senede ye'se düşen bir kadın, ekserî vakitte tâ 100 seneye kadar kabil-i telkih bir erkeğe kâfi gelmediğinden, medeniyet pek çok fahişehâneleri kabul etmeye mecburdur.”¹ Said Nursî'ye göre çok eşlilik, kadına bir hakaret veya hürriyetine bir kısıtlama yahut kadını erkeğin cinsel isteklerini karşılama vazifesi olarak görmek değildir. Said Nursî bunu İslam'ın nesli çoğaltmaya, Müslümanların sayısını artırmaya yönelik davetinin bir parçası olarak görür. Böylelikle ümmetin değerleri, müntesiplerinin çokluğu ile güçlü ve İslam havzasını savunmaya muktedir olacağını düşünür. Bu nedenle de Batıda yasak cinsel ilişkileri düzenleyen kurumların kurulmasına ve buralarda kadının bir orta malı olarak kullanılmasına alternatifin İslam'daki çok eşlilik müessesesinin olduğunu savunur.

Batılılaşma yandaşlarının tesettürü, kadının kadınlığını gömmek olarak görmelerine karşın Said Nursî şu görüşü savunur:

“Hem Kur’ân, merhameten, kadınların hürmetini muhafaza için, hayâ perdesini takmasını emreder—tâ hevesât-ı rezilenin ayağı altında, o şefkat madenleri zillet çekmesinler; âlet-i hevesat, ehemmiyetsiz bir metâ hükmüne geçmesinler.”²

Said Nursî, kalplerinde hastalık olan fasık erkeklerin, kadınların en mahrem yerlerini açmalarını ve en güzel bir surette erkeklerin nazarlarına sunmalarını arzulamakta olduklarını iyi bilmektedir. Bu fasık karakterdeki erkekler, kadınları daha kolay ağlarına düşürebilir ve hayvani isteklerini tatmin etme cihetinden onlara baskı yapabilir. Bunların tesettüre karşı olumsuz tavırları, namus ve iffete karşı nefretlerinin bir göstergesidir.

Said Nursî'ye göre İslami medeniyet sistemi, toplumdaki her grubun haklarını koruma altına alır. Zayıfların ve fakirlerin haklarını terk etmez, beşer çekişme ve heveslerine kurban etmez. Aksine İslam'ın medeniyet tasavvurunda görevleri yerine getirmek, hakları sahiplerine vermek, bir ibadet olarak kabul edilir. Bu ibadetin kabul olmasının şartı da samimi olmak, münafıklıktan ve gösteriş hastalığından uzak kalmaktır. Bütün bunlar İslam kardeşliği esası üzerine tamam olur. Bu kardeşlik duygusu insanlar arasında birlikteliği, dayanışmayı getirir; içlerine sevgi ve dostluk tohumları eker. Dostluklarını Allah Teala için, peygamberi için ve müminler için yapmalarını mecbur tutar. Kible ehlinin birlikteliğine sekte vuracak her türlü ırkı, grupsal ve bölgesel taassuptan uzak durmalarını ister.

Said Nursî'ye göre, beşeri medeniyetin esasları ve kuralları kendi içinde birbirine bağlı ve diğerini çağrıştıran mahiyettedir. Zira hakkın sahibine teslim edilmesi, beraberinde insanlar arasında yardımlaşmanın, kardeşliğin egemen olmasına götürür; duyguların ve hislerin arınmasına ve dua ile, tespih ile Allah Sübhanehü'ye bağlanmasına çağırır. Böylelikle bireyler arasında denge ve tekamül ve de genellik sağlanmış olur.

Netice olarak Said Nursî, Batı medeniyetini eleştirirken, Kur'an-ı Kerimin öngördüğü gelişmiş insan medeniyeti tasavvurunu ortaya çıkartır.

¹ RNK, s. 184.

² RNK, s. 184.